

36
177

ՏԱՐԱԶԸ ԼՈՅՍ Է ՏԵՄԵՆՈՒՄ ԴՍԻՍԹԸ ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

№ 21 կիրակի 12 յունիսի

հինգերորդ տարի 1894

ԲՈՒԼԱՐԻԱ

Տասնհինգ տարի սրանից առաջ տաճկական լծի տակ հեծող քրիստոնեաների ազատութեան համար՝ մարդասէր Ռուսիայի Արծիւը սլացաւ և իր հզօր թեքերով ազատութիւն սլարգեց Բալկանեան թերակղզու մի քանի ազգութիւններին։ Սակայն այդ տէրութիւններից ոմանք, որ հոգեպէս դեռ պատրաստ չէին ազատութեան վեհ կոչմանը, հասած չէին ինքնաճանաչութեան, սկսեցին միմեանց մէջ անհամաձայնութիւններ, դաւադրութիւններ մէկ կուսակցութիւն միւսի դէմ։ Այսօր այդ տէրութիւններից Բուլղարիան հասել է մի այնպիսի դժւար և ցաւալի վիճակի, որ ամբողջ Ներոպայի ուշագրութիւնն իր վրայ է դարձրել։

Ծրագրերը ծրագրերի ետևից են հրատարակուած, այժմ են կամենում բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատել Բալկանեան թերակղզու միւս տէրութիւնների հետ։ Ռուսաստանի բարեկամութիւնն էլ են ուզում կրկին ձեռք բերել, սակայն ուշ է և մըրիկն ու որոտումը մինչև հեղեղ չըբերեն, դժւար թէ կարելի լինի սղաւել ծխածանի...

Բալկանեան թերակղզու բնակիչներ

Մ Ա Ր Ի Ա Մ Մ Ա Գ Թ Ա Ղ Ե Ն Ա Ց Ի

(Նւէր Մ-ին)

I.

Պատապարտւած էր Նա արդէն խաչելու...

Սուր փշերից վշտի պսակ հիւսեցին,

Անասլաստան այն գլուխը պճնեցին,

Որ երկրի մէջ անկիւն չունէր հանգչելու:

Եւ ծիրանին ուսերից վար առնելով,

Սև խաչափայտ բարձել տւին անխնայ...

Գնում էր Նա ուժասպառ և հեալով,

Եւ լախտերի հարւածները մարմնի վրայ

Գրոշմում էին կապոյտ նշաններ

Եւ շուրջ հնչում էին քրքիչ, լուտանքներ...

Գնում էր Նա արհամարհւած, անարգւած

Այն աշխարհից, որին զոհեց Նա իր կեանք,

Եւ վատութեան պղտոր տիղմի մէջ խեղդւած

Այդ նենգ աշխարհ տարաւ կեանքի յաղթանակ:

Գողգոթայի սարի վրայ լռանիստ

Սև երևում էին երեք խաչափայտ,

Այն մէջ տեղին Յիսուսինն էր, նրանից

Կարծես ծագում էր մի չքնաղ ճառագայթ:

Եւ լուռ էր շուրջ և ամենք գոհ մնացած

Քաշել էին անդորը քնով ննջելու,

Անարգ մատնիչն իր ստւերից սարսափած

Խղճի խայթից վեր դասեց մահն ահարկու:

Եւ Նա արդէն փչել էր իր շունչ վերջին

Աստուծային դէմքը լի էր հանգստով,

Վերջալոյսն էր կարծես հանգել հեշտագին

Այդ ճակատի վրայ գունատ շողերով:

Եւ դեռ շրթեր թոթովելով սիրալի

Հայցում էին ներումն անգէտ սրտերի...

Երկրի վրայ հանգան վերջին ճրագներ

Միասլաղաղ ձգեց լուսին իր շողեր...

Այն ուժ ստւերն է, խորհրդաւոր և անձայն,

Որ իր գնացք Գողգոթայ սարն է ուղղում

Այդ տարածամ պահին՝ երբ որ ամեն բան

Երկրի վրայ միայն հանգիստ է խնդրում:

Մերկ գառիվեր դժւարութեամբ ելնելով

Կանգ է առնում արիւնոտւած քայլերով,

Կուրծքը մատաղ հեռւմ է խուլ վշտերից,

Եւ հեկեկանք խեղդում է մի սև կսկիծ...

Նա հերարձակ կրկին առաջ է նետւում,

Ճմլում է սիրտն մի անսահման ցանկութիւն...

Եւ փռւելով, ինչպէս ալիք վաստակած

Լուռ տարածւեց խաչափայտի Նա առաջ...

Եւ հալեցին բոլոր սառած արցունքներ

Ինչպէս գարնան սահանքաւոր հեղեղներ,

Թրթրաց սիրտը խոր աղմկած կրծքի տակ

Եւ թափեցին գանգատ, մրմունջ, աղերսանք...

Անցան օրեր, երազների պէս անդարձ

Սիրոյ ծաղիկ դեռ չբացւած թառամեց

Եւ առաջին անգամ ցաւով խոցոտւած՝

Երկրի վրայ կոյսի սիրտը տառապեց:

Ինչ դառն բախտ, արդեօք կա՞յ ալ հաւասար

Թշառութիւն, քան թէ սիրել բուռն հոգով,

Ողջ էութեամբ աղերս դարձած անդադար

Վերջալոյսի նման վառւել հատնելով,

Խեղդւած սրտով, հոգով ամբողջ աւերակ

Գալ, սիրելուն գտնել խաչւած անկենդան,

Եւ արցունքի դարձած մի ծով անյատակ

Խուլ տարածւել, գգւել այս ցուրտ պատ-
լանդան...

Յիշում էր նա, ինչպէս նստած մի տնգամ

Անոյշ իւղով Նրա ոտքերն օծում էր,

Եւ մետաքսեայ իր վարսերով աննման

Փաթաթելով, խնամքով լի սրբում էր:

Լսում էր նա այդ ընդհին վեհ բարբառ,

Որ հնչում էր քաղցր ամեն օրհներգից,

Այն իր հոգու գողգոջ լարեր սիրավառ

Թրթրում էին կարծես լցւած զեղմունքից:

Ինչպէս գարնան մի խնկաբոյր ջերմ հոսանք

Տարածւելով նրա հոգին էր լցւում,

Եւ յուզւած սիրտն արձակում էր իր կապանք

Հեռու, հեռու կարծես լողում էր—նիրհում:

Ի՞նչ ցանկալի էր իրան այդ ընդհին

Եւ Նրա դէմք և այն աչքեր երկնային:

Այդ ժամերի փոխարէն նա չէր առնի
 Ոչ մի ուրիշ երանութիւն անվախճան,
 Միայն կուգէր որ սահէին տենջալի,
 Սահէին և չհատնէին յաւիտեան:
 Ի՞նչ էր արդեօք այդ, սէր—երկնի հուրն ու
 շանթ,

Որից այրւած բռնկում է թաւ անտառ,
 Անապատի մէջ ինչպէս որ Մորենին
 Վառւում է միշտ ինքը իր մէջ անդադար:
 Ո՛չ, նա չուներ կարծես որոտ ու կայծակ,
 Նա երկրաւոր թօթափել էր իր ձորձեր,
 Եւ կենցաղի վաղանցիկ կիրք ու տանջանք
 Վիշտ և կասկած և անքուն խօլ գիշերներ:
 Այն յստակ էր, ինչպէս եթեր անսահման,
 Ովկէանի ինչպէս բիւրեղ թանկագին,
 Արշալոյսին որպէս անուրջ մանկական
 Ինչպէս վճիտ հրեշտակի երգ երկնային,
 Որ հնչում է լուսթեան մէջ գիշերւայ
 Եւ վանելով կասկած, հոգսեր մարդկային,
 Մերկացնում է խոր երկնքի գաղտնապահ
 Բոլոր հրապոյր և հրաշալիք խնդագին:
 Վարդ էր անփուշ, լոյս էր առանց ջերմութեան,
 Քաղցր անձկալիք, խաղաղ և վեհ սլաշտամունք,
 Ծաղկաբոյր հով, ջրի կարկաջ քաղցրաձայն
 Վառ ժպտի մէջ փայլած կաթիլ մի արցունք:
 Այս աշխարհից չուներ ոչինչ սպասելիք,
 Ոչ հեշտագին երջանկութեան երազներ,
 Մտտաղ կեանքի բուռն վայելք խաբուսիկ,
 Ոչ կուսական գգաւնք և ոչ լի կրքեր:
 Միայն երբեմն կոշտ հանդերձի տակ ուժգին
 Թուչնի նման թփլտում էր մատաղ սիրտ,
 Եւ լի կուրծքը բարձրանում էր հեշտագին
 Հեւալով և տառապելով յուզմունքից:
 Եւ իր փարթամ հասակի հետ կուսական
 Նա կըգոհէր պահած ցնորք և գգաւնք,
 Որ ցանկալի պատկեր գոնէ մի վարկեան
 Մի անգամ էլ գոնէ տեսնէր նա անյագ:

Ատրաուեցին ինչպէս քնքոյշ քնարի
 Դողդոջ լարեր, երազներն այն կուսական,
 Ինչպէս ասուպ հանգաւ սիրտը վշտով լի,

Հոգին լցրեց անհուն ցաւի ովկէան:
 Եւ այդ սիրտը չի սիրելու ոչ ոքին
 Անմիտ, դատարկ երկրի վրայ անցաւոր,
 Մէկին միայն գտաւ, սիրեց կաթոգին
 Եւ կըսաշտէ նրան կեանքի մէջ բոլոր:
 Հաւատարիմ սուերի պէս անբաժան
 Կըթուչի նա հոգով շուրջ այն պատկերի,
 Քաղցր լիշատակ, իբրեւ գոհար աննման
 Կըպահպանէ իր կրծքի մէջ տենջալի:
 Առաւօտեան աստղի պէս վառ ու դողդոջ
 Կանթեղի պէս մթութեան մէջ գիշերւայ,
 Որպէս աղօթք իր գոյութեամբ նա ամբողջ
 Պիտի վառւի, պիտի հատնի անխնայ:
 Եւ քուրձ հագած, այրերի մէջ թաղւելով
 Նա կըթողնէ կեանք և աշխարհ անարժան,
 Ուր վառ բիւրեղ փշրեցին բիրտ ձեռքերով,
 Ուր խնկաբոյր իր ծաղիկներ դալկացան:
 Նենգ աշխարհի պատրանքի դէմ պահապան
 Կրծքի տակ նա ունի սէր և լիշատակ
 Եւ նորանոր վշտերի դէմ, անբաժան
 Հովանի է խաղաղ մի լոյս անարատ:
 Թող պապանձւի լեզուն անխօս թուլացած
 Եթէ մի օր Նրա անուն չլիշէ,
 Կայծակնահար մոխիր դառնայ սիրտն յանկարծ,
 Եթէ մի օր Նրա համար չգորկէ:
 Գիշեր, ցերեկ, անքուն, քնի մէջ վրդով
 Պիտի սիրէ, պիտի պաշտէ մինչև մահ,
 Եւ կուսական սրտի տխուր մրմունջով
 Պիտի ձօնէ Նրան սէրն իր գաղտնապահ:
 Մարգարտաշար արցունքներով ուռուցած
 Նա իր հոգու թրթրուն, մատաղ վարդերից,
 Նրա անւան չքնաղ պսակ մի հիւսած
 Հեկեկանքով պիտի պատմէ իր կսկիծ:

Հանգչում էին աստղեր մէկ մէկ թրթրալով,
 Առաւօտեան հովը շնչեց թարմութեամբ
 Եւ ոսկեգոյն ճառագայթներ սահելով
 Մեղմ փայլեցրին Դողդոթայի լուռ գագաթ:
 Ուր երեք հատ խաչափայտեր սգաւոր
 Կանգնած էին հեռու կեանքի աղմուկից,
 Եւ ծնկաջոք հերարձակ կոյս մենաւոր

Անջատելու անգոր էր այն մէկ խաչից:
Վերջին անգամ կարօտալի և անյագ
Նա համբուրեց պատանդանը այն խաչի,
Համբոյրի մէջ ամփոփած իր բոլոր կեանք
Սրտի վերջին զարկը քամեց տենչալի,
Աղերսական նայածք վերև սևեռած
Ուր զոյգ աչքեր մահը փակել էր անդարձ
Նա վշտաբեկ գառիվալից ցած իջաւ
Եւ ժայռերի ետև աչքից չքացաւ...

II

Ծովի ափին ժայռերի մէջ խոփուած
Կար մի անձաւ, որի մէջ շողն արևի
Ձէր խաղացել գեռ՝ կարմրած, գունատուած,
Ուր շիրիմի պէս ցուրտ էր, մութ էր սոսկալի:
Նրա առաջ տարածւած էր ծովն անհուն
Անթիւ գաղտնիք, անթիւ մրմունջ ամփոփած,
Մէկ սանձարձակ որոտում էր — աղմկում,
Մէկ վշտալի լուռ տրտմում էր խաղաղած:
Քարայրի մէջ թեք ընկած կոյսն անձկալի
Լուռ դիտում էր նրա շարժուն կապուտակ,
Եւ մտքերը ինչպէս ջրերն ահռելի
Գնում էին հեռու, հեռու, սև կապանք
Թօթափել էր նա իր հոգու վրայից
Պայծառացել էր վեհ դէմքը վառ լուսով,
Եւ ծարաւած: ալրւած նա իր հէգ սրտից
Ջահ էր միայն խնդրում անյագ կարօտով:
Սովորել էր սիրել անձը մոռացած,
Հոգով, մտքով նա երկինք էր սաւառնում —
Այդ ժամերին փշեայ պսակ բոլորած
Մի սիրելի պատկեր առաջն էր ելնում:
Տեսնում էր այդ դէմքի վրայ հրապոյրներ
Մատաղ կեանքի, երջանկութիւն անվրդով
Գաղափարի համար զոհւած անվեհեր,
Եւ աչքեր զոյգ լի յաղթական մի վշտով...
Եւ քարայրի ծանր ու խոնավ մերկութիւն
Տեսակցութեան հանդիսաւոր վայրկեանին
Պայծառանում էր և հանդիստ ծովն անհուն
Շշնչում էր անոյշ օրօր հեշտագին:
Կարծես տենդի մէջ դողալով, հեւալով
Նա հերարձակ բարձրացնում էր բազուկներ,

Լուռ և գունատ մոմի նման հալելով
Երանութեան հասնում էր նա սահմաններ:
Մի հեռաւոր քաղցր նւագ անուշիկ
Սրտի բոլոր հնչիւններն էր զարթեցնում
Մի խաղաղ լոյս, իբրև վսեմ անձկալիք
Ցաւած հոգու ծանր թուխսն էր փարատում:
Այդ ժամերին կամարների տակ այրի
Տարածւում էր անհուն սիրոյ մի մրմունջ,
Տիեզերքի բոլոր ձայներ անձկալի
Հնչում էին այդ ձայնի մէջ սիրաշունչ:
Եւ բնութիւն ունկնդիր էր հեւալով
Կոյսի սիրոյ անզուգական օրհներգին,
Չունէր մի ձայն որ հաւասար հնչելով
Պատասխան տար անհուն սիրոյ կարօտին...
ԵՐ. ՊԱԼԵՍՏ

Լ Ո Ւ Ս Ն Ե Ա Կ Ի Լ Ո Յ Ս Ը
(Գիւլի դը-Մուպասանից)

Աբբա Մարինիանին լաւ էր համապատաս-
խանում իր պտտերագմական անւանը: Նա բարձ-
րահասակ, նիհար մարդ էր և ունէր ֆանատիկ,
միշտ զմայլւած, բայց ճշմարտասէր հոգի: Նրա
հաւատը հաստատուն և անդրգելի էր:

Երբ նա մեծ մեծ քայլերով ճեմում էր իր
այգու ծառուղիում, նրա հոգու մէջ երբեմն յայտ-
ւում էր հարց թէ «ինչո՞ւ Աստուծո՞ւ դրել է այս
ինչը և այն ինչը»: Եւ նա յամառութեամբ պատաս-
խան էր որոնում և գրեթէ միշտ գտնում էր հար-
ցի վճիռը:

Նրան թւում էր, թէ բնութեան մէջ բոլորը
ստեղծւած են կատարեալ և զարմանալի հետեո-
ղականութիւնով: Բոլոր «ինչու համարները» գլա-
նում էին իրանց համապատասխանող «նրա հա-
մարները»: Առաւօտեան արշալոյսը ստեղծւած է
հաճոյութեամբ արթնանալու համար, անձրևնե-
րը — նրան ուռգելու համար, երեկոները — քնի
պատրաստելու համար, իսկ մութ գիշերները —
քնանալու համար:

Տարւայ չորս եղանակները լիովին համապա-
տասխանում էին հողագործութեան բոլոր կարիք-
ներին. և նրա մէջ երբեք չէր կարող ծնել
այս միտքը, թէ բնութիւնը գուցէ ոչ մի նը-
պատակ ի նկատի չունի և ընդհակառակը, բոլոր
ապրողներն իրանք յարմարել են ժամանակի,

տեղի և նիւթի դաժան պահանջներին:

Բայց կանանց նա ատում էր, ատում և արհամարում էր անգիտակցաբար, բնազդմամբ: Կինը, նրա հասկացողութիւնով եռակի անմաքուր երեխայ էր, որի մասին խօսում էր բանաստեղծը: Կինն եղել է գայթակղեցուցիչ, հրապուրող առաջին մարդուն և մինչև այսօր շարունակեց իր անիծեալ գործը: Կին — դա թույլ, վտանգաւոր, անբացատրելի յուզմունք պատճառող արարած է: Բայց նա կնոջ գայթակղեցուցիչ մարմնից առաւել ևս ատում էր նրա սիրող հոգին:

Նա յաճախ զգացած էր իր վրայ կանանց քնքշութիւնը ու թէև նա իրան համարում էր անխոցելի, բայց և առաւել նրան բարկացնում էր նրանց մէջ այդ միշտ գողգղացող սիրոյ պահանջը:

Նրա կարծիքով կինը ստեղծւած է միմիայն մարդու գայթակղութեան և փորձութեան համար: Նրան ուրիշ կերպ չըլլէր է մօտենալ բացի պաշտպանողական նախազգուշութիւններով և թակարդի ներշնչած երկիւղով:

Ճշմարիտ, նրանք շատ նման են թակարդին իրանց դէպի տղամարդիկ միշտ պատրաստ գրկախառնութիւններով, իրանց համբոյրի համար պատրաստ շրթունքներով:

Նա ներողամիտ էր միայն գէպի միանձնակները, որոնք իրանց ուխտի զօրութեամբ մաքուր կրմնային: Բայց նրանց հետ էլ նա խիստ էր վերաբերւում, որովհետև զգում էր, որ նրանց կաշկանդւած, հեզ սրտի խորքում դեռ պահւած էր այդ միշտ կենդանի քնքշութիւնը, որ դարձած էր նաև գէպի իրան, չընայելով որ նա աբբա էր:

Նա զգում էր այդ անիծեալ քնքշութիւնը նոյնիսկ իրանց խոնարհութեան մէջ, նրանց ձայնի հեզութեան մէջ, խոնարհեցրած աչքերի մէջ, նրանց անտրտուն շարժումներով մէջ, երբ նա դաժանաբար պախարակում էր նրանց:

Վանքից դուրս գալով, նա թափ էր տալիս վերարկուն և շտապեցնում էր քայլերը, որպէս թէ վտանգից փախչելով:

Նա ունէր մի քեռաղջիկ, որ իր մօր հետ ապրում էր հարեան տնակի մէջ: Նա ցանկանում էր այդ աղջկան ողորմած քոյր դարձնել:

Դա գեղեցիկ, աշխոյժ և ծաղրասէր օրիորդ էր:

Երբ աբբան նրան խրատներ էր տալիս, նա ծիծաղում էր, իսկ երբ բարկանում էր, նա ջերմ համբուրում էր նրան, սեղմում էր իր կրծքին և սբբան ակամայ ճիգ էր անում ազատելու այդ

գրկախառնութիւններից, թէև դրանով վայելում էր մի քնքոյշ ուրախութիւն, որ զարթեցնում էր նրա հոգու խորքում ամեն մի տղամարդու սրտում նիւհող հայրական զգացումը: Նա յաճախ խօսում էր օրիորդի հետ դաշտային ճանապարհի վրայ ման գալով, Աստուծու, իր Աստուծոյ մասին: Օրիորդը չէր լսում նրան, նայում էր երկնքին, խոտերին և ծաղիկներին, ու կեանքի ուրախութիւնը փայլատակում էր նրա հոյեացքի մէջ:

Երբեմն նա վազում էր բռնելու թռչող միջատին և բռնելով նրան, ասում էր. «Նայիր, քեռի, ինչպէս նա սիրուն է, ես ուզում եմ նրան համբուրել»: Եւ այդ ճանճերին ու ծաղիկներին համբուրելու պահանջը անհանգստացնում, վրդովում, խռովեցնում էր աբբային, որը դրա մէջ էլ գտնում էր դարձեալ կանանց սրտում միշտ փրթութիւնը նոյն քնքշութիւնը:

Եւ ահա, մի անգամ, տիրացւի կինը, որ աբբա Մարինիանի մօտ տնտեսուհի էր, հաղորդեց նրան, թէ իր քեռաղջիկը սիրեկան ունի:

Նա սարսափելի կերպով վրդովւեց և շնչասպառ լինելով ուշաթափ եղաւ օճառած դէմքով, որովհետև պատրաստում էր ածիւլելու:

Երբ նա վերջապէս եկաւ ինքն իրան և կարողանում մտածել ու խօսել, գոչեց. «Սուտ է, դու խաբում ես, Մելանի»: Իսկ գեղջկուհին ձեռքը սրտին դնելով ասաց. «Թող Աստուած ինձ դատի, եթէ սուտ եմ ասում, պարոն քիւրէ: Օրիորդը ամեն գիշեր գնում է նրա մօտ, երբ ձեր քոյրը քնած է լինում: Նրանք պատահում են միմեանց գետի ափում: Համոզւելու համար ինքներդ կարող էք մի անգամ այնտեղ գնալ ժամի տասի և տասներկուսի միջոցներում:

Նա դադարեց քերել կզակը և սկսեց արագ քայլել սենեակում, ինչպէս որ անում էր խորը մտածութեան րոպէներում: Սկսելով նորից ածիւլել, նա երեք անգամ կտրեց իր այտը քթից մինչև ականջը:

Ամբողջ օրը, նա լցւած գայրոյթով և չարութեամբ, ոչ մի բառ չարտասանեց:

Ի բարկութիւն աբբայի, նրա անյաղթ սիրոյն վրայ աւելանում էին նաև հոգեւոր հօր, խնամակալի, գաստիարակի, խաբւածի, կողոպտւածի գայրոյթը, որին մինչև ծիծաղելի ու թեան է հասցրել մի երեխայ: Նա ըզզաց ծնողական ոգու եսական բռնակալութիւնը, սրոնց դուստրը յայտնում է, որ սուանց իրանց գի-

տենալու՜ն և խառնելու՜ն ընտրել է իրան ա-
մուսին:

Ճաշից վերջը նա փորձեց կարգալ, բայց չը-
կարողացաւ, գայլոյթն աւելի և աւելի սաստկա-
նում էր: Երբ հասաւ տասներորդ ժամը, նա վեր
առաւ իր ձեռնափայտը՝ կողնեայ ահագին գաւա-
զանը, գիշերը իր հիւանդներին այցելութեան
անբաժան ընկերը: Նա ժպիտով նայեց ահագին
գաւազանին, սպառնական կերպով շարժեց նրան
իր ուժեղ բռնունքով և ապա լանկարձ բարձրա-
ցրեց նրան, սեղմեց ատամները, խփեց աթոռին,
որի խորտակած մէջքն ընկաւ գետնին:

Նա բացաւ գուռը, որ դուրս գոյ, բայց
կանգնեց շէմքում՝ հրաշալի լուսնեակ գիշեր-
ւայ փայլից ապուշ կրթնած: Եւ որովհետեւ նա
օժտւած էր տալաւորող հոգով, իսկեիսկ այնպիսի
հոգով, ինչպիսով օժտւած էին երազող բանաս-
տեղծները, նա յուզւած, սիրտը շարժւած էր դժ-
գոյն գիշերի վեհ և մաքուր գեղեցկութիւնով:

Նրա փոքրիկ այգու սլողատու ծառերը, որ պա-
րուրւած էին քնքոյշ լոյսով, հազիւ կանաչած
նուրբ ճիւղերից շուք էին արձակում: Ծաղկաւետ
հսկայական թուփը տան պատից վեր բարձրացած
հեղում էր անուշ, արբեցուցիչ անուշահոտու-
թիւն, և տաք, լուսաւոր գիշերում կարծես զգաց-
ւում էր անուշաբոյր հոգոյ շնչումը:

Նա խորը շնչում էր, արբում էր օգով, ինչ-
պէս արբեցողը գինիով: Նա քայլում էր դանդաղ,
լափշտակւած, հիացած և գրեթէ մոռացած քե-
ռաղջկայ մասին:

Հասնելով դաշտը, նա կանգնեց, որպէս զի
զմայլի հովիտով, որ հեղւած էր այդ փայփա-
լիչ լոյսով, սուգւած այդ պարզ գիշերի քնքոյշ և
և ճնշող չքնաղութեան մէջ: Գորտերն ան-
դադար հանում էին կարճ, մետաղական ձայն,
իսկ հեռւից միսխառնում էր դրան սոխակի եր-
գի դալլալիկը՝ թեթեւ, կենդանի, համբոյրների
համար ստեղծւած, որ ստիպում էր երազել՝ ա-
ռանց գիտենալու ինչի մասին, և աւելացնում
էր լուսնեակի լոյսի թովջութիւնը:

Աբբան առաջ գնաց: Նրա սիրտը դալկահար
եղաւ, ինքն էլ չըգիտէր թէ ինչից: Նա զգում էր
թուլութիւն. նա ուզեց նստել, մնալ այդտեղ և
մտիկ տալ, գիտել Աստծուն իրա ստեղծածի մէջ:

Այնտեղ, հեռւում, գետի պտոյտներով գա-
լարւում է սոսիների երկար կարգը: Անոսր սպի-
տակ, արծաթի պէս փայլուն մշուշը, լուսնեակի

ճառագայթներից միջահաստւած, կախւած էր ա-
փերի վրայ, ծածկելով գետի գալարուն հոսանքը,
որպէս թեթեւ ու թաթանցիկ շղարշով:

Աբբան մի անգամ էլ կանգնեց. մինչև հո-
գու խորքը լցւած անյաղթ և միշտ աճող գորո-
վով: Նրան տիրեց կասկած, շփոթ, վրդովմունք,
նա զգաց, որ իր մէջ ծնում է այն հարցմունք-
ներից մէկը, որոնց նա մի ժամանակ տալիս էր
իրան:

Ինչո՞ւ ստեղծողը արել է այս: Եթէ գիշերը
նշանակւած է քնի համար, անգիտակցական հան-
գստութեան համար, ամեն բան մոռանալու հա-
մար, ուրեմն ինչո՞ւ նրան ցերեկից գեղեցիկ է ա-
րել, ախորժելի՝ առաւօտեան արշալոյսից և երեկո-
յեան վերջալոյսից: Ինչո՞ւ համար այդ քնքոյշ,
գրաւիչ լուսատուն արեգակից աւելի բանաստեղ-
ծական է: Նա այնպէս համար է, որ, ինչպէս
երևում է, նշանակւած է լուսաւորելու աւելի քն-
քոյշ և սլայծառ լոյսի համար խորհրդաւոր բա-
ները: Ինչո՞ւ նա աղջամուղջին տալիս է այդպիսի
պարզութիւն: Ինչո՞ւ ամենաճարտար երգիչ թըռ-
չունը չի հանգստանում միւսների նման, այլ եր-
գում է կիսախաւարի մէջ: Ինչո՞ւ համար է
սրտի այս դալկութիւնը, հոգու այս յուզմունքը,
մարմնի այս խոնջութիւնը: Ինչո՞ւն է շռայլւում
այսպիսի գայթակղութիւնը, երբ մարդիկ չեն
տեսնում նրան, իրանց ճահիճներում անձնատուր
լինելով հանգստութեան: Ո՞ւմ համար է նշանակ-
ւած այս փառայեղ տեսարանը, երկնքից աշխար-
հի վրայ հեղւած բանաստեղծութեան այս առա-
տութիւնը: Աբբան չէր հասկանում:

Բայց ահա այնտեղ, մարդի ծայրում, փայլուն
մշուշով լցւած ծառերի կամարի տակ՝ երևացին
միմեանց մօտ երկու սուերներ:

Տղամարդը բարձրահասակ էր. նա քնքու-
թեամբ գրկել էր իր բարեկամուհուն և ժամանակ
առ ժամանակ համբուրում էր նրա ճակատը: Նը-
րանք լանկարձ կենդանութիւն տւին այդ ան-
շարժ պատկերին, որ կարծես նրանց համար
ստեղծւած էր որպէս շրջանակ: Նրանք՝ երկուսը
կարծես մի արարած լինէին, որի համար նշանակ-
ւած էր այդ հանդարտ, անգործ գիշերը: Նրանք
գնում էին գէպի աբբան, որպէս կենդանի պա-
տասխան, որ ձգում էր Տէրը իր հարցաւորին:
Նա կանգնած էր. սրտի զարկը աւելի և աւելի
սաստկանում էր, և նրան թւում էր, թէ իր առ-
ջև բացւում էր աստուածաշնչային մի ինչ սրբա-
տ-

կեր—ստեղծողի կամքի կատարումը փառայեղ կարգով, ինչպէս նկարագրւած է սուրբ գրքերում... Նա ահամայ յիշեց երգ երգոցից տողեր, այդ այրող քնքշութեան վիսլասանութեան վառ բանաստեղծութիւնը:

Եւ նա մտածեց՝ «Գուցէ Աստուած ստեղծել է այդ երեկոները, որպէս զի ծածկի իդէալական քողով մարդկանց աշխարհային սէրը»:

Նա սկսեց յետ քաշւել գրկախառնուած զոյգից, որ մօտենում էր նրան, իսկ այդ իր քեռաղջիկն էր. բայց նա այժմ հարցրեց ինքնիրան, արդեօք չունէր նա ցանկութիւն Աստուծոյ կամքին հակառակ գնալու:

Եւ նա շտապեց հեռանալ, ինքն իրան կորցրած, համարեա ամաչելով. կարծես նա ներս էր մտել մի տաճար, ուր իրաւունք չունէր գնալու:

Ս. Բ.

* *

*Քիչ էլ, քիչ էլ, սիրտ ապասիր,
Կանցնի եւ այս չար տարին.*

*Մահւան կոիւ, անվերջ ոճիր
Տեղի կրտան սուրբ սերին:*

*Եւ դու մի օր, որպէս գարուն
Ծիծաղերես կրծպտաս,*

*Եւ աշխարհին քո զգայուն
Հարով ողջոյն շաղ կրտաս:*

ՄԱՐ-ՇԻՄՕՆ

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍՍՈՒԹԻԻՆ

ԲԱՆԻՈՐՆԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎԱՅՈՒՄԸ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒ ՐՈՊԱՅՈՒՄ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ, արտատպւած Մոսկւայում, Կեդ. Գէորգ Ղարաջեանի, հրատ. Արշակ Օհանեանցի, Թիֆլիս, 1894 թ. ապ. Ռօտինեանցի:

Արեւմտեան Եւրոպայում գործարանական արդիւնաբերութեան ընդարձակ զարգացումը և կապիտալիզմի տնտեսական կերպով զօրանալը առաջացրեց տնտեսական մի այնպիսի խոշոր խնդիր, որ այսօր մի քանի տէրութիւնների համար օրւայ զօրաւոր չարիքներից մէկն է կազմում: Դա բանւորների խնդիրն է: Քանի որ արդիւնաբերութիւ-

նը դեռ նախնական դրութեան մէջ էր և մարդկանց առօրեայ գործածութեան պարագաները մատակարարւում էին տնային արդիւնաբերութեան միջոցով, կապիտալը մի նշանաւոր դեր չէր խաղում, որովհետեւ նա այնպէս ամփոփւած չէր փոքրամասնութեան ձեռքում, որպէս այժմ, հետեաբար հազարաւոր և միլիոնաւոր աշխատաւորների վիճակը կախւած չէր տասնեակ կամ հարիւրաւոր մարդկանցից: Գիտութիւնը սկսեց հսկայական քայլեր անել, երևան եկան նորանոր կատարելագործւած մեքենաներ, որոնք սկսեցին մրցել արհեստաւոր դասի ձեռքի աշխատութեան հետ, և այն, ինչ որ կատարւում էր ձեռքով, սկսեց մեծ մասամբ կատարւել մեքենաներով: Եւ որովհետեւ մեքենաներ ձեռք բերելու, գործարաններ շինելու համար մեծ գրամ էր հարկաւոր, ուստի արդիւնաբերութիւնը հետզհետէ անցաւ այնպիսիների ձեռքը, որոնք գրամ ունէին և կարող էին գործարաններ հիմնել:

Այսպիսով փոքրամասնութիւնը վաղեց ասպարիզից մեծամասնութեանը: Հարիւրաւոր, հազարաւոր արհեստաւորների փոխարէն առաջ եկան տնտեսներ կամ ընկերութիւններ, որոնք գրամի միջոցով իրանց ձեռքում կենդրոնացրին այս կամ երկրի ամբողջ արդիւնաբերութիւնը: Միւս կողմից աւելացաւ մարդկանց առօրեայ կենսական պահանջների քանակը, երևան եկան հարիւրաւոր և հազարաւոր պարագաներ, որոնք հետզհետէ կեանքի պահանջներ դարձան և զարկ տւեցին խոշոր արդիւնաբերութեան զարգացման: Կապիտալը, կենդրոնանալով փոքրամասնութեան ձեռքում, մեքենաները դառնալով միայն վերջինի սեպհականութիւն, ստեղծեցին մի նոր տեսակի ստրկութիւն, որ ժամանակակից լեզուով կոչւում է տնտեսական ստրկութիւն: Այս նոր ստրկութեանը ենթարկեցին հարիւրհազարաւոր և միլիոնաւոր մարդիկ, որոնք բացի իրանց ձեռքերի ոյժից, ոչինչ չունէին: Դա է այն դասակարգը, որ կոչւում է պրօլետարիատ:

Քանի գործարանական արդիւնաբերութիւնը զարգացաւ, այնքան նա գործարանատիրոջից մեծամեծ ծախքեր պահանջեց և այնքան նրան առաջ տանելու համար մեծ կապիտալ հարկաւոր եղաւ: Հարկաւ, փոքրիկ կապիտալիստները տեղի տւեցին խոշորներին և արդիւնագործների թիւը սակաւանալով, աւելացաւ մրցման դիմացող գործարանատէրերի հարստութեան չափը: Թէև մեքենաները դիւրացրին արդիւնաբերութեան միջոցնե-

րը, բայց առանց բանւոր դասակարգի ձեռքի օգնութեան՝ նրանք գործել չէին կարող: Հարկաւոր էր դարձեալ միլիոնաւոր բանւորների տնտեսութիւնը, և ահա այդ միլիոնաւոր մարդիկ, գործարաններում աշխատելով, դարձան կապիտալիստ դասի օրավարձ մշակները, աւելի պարզ ասած, նրանց գոյութեան խնդիրն ընկաւ վերջինի ձեռքը: Բնական ճանապարհով առաջացաւ մի տեսակի փոխադարձ հակառակութիւն մի կողմից բանւոր դասի շահերի, միւս կողմից գործարանատէրերի շահերի մէջ: Գործարանատիրոջ համար ձեռքնտու էր բանւորին շատ բանեցնել և քիչ վճարել, այս պատճառով նա սկսեց կարելոյն չափ պակասացնել նրա օրավարձը և աւելացնել աշխատութեան ժամերի թիւը:

Այս տեսակ հարստահարութիւնը չէր կարող անհետեւանք մնալ: Բանւոր դասի մէջ յղացաւ սեպհական շահերի գիտակցութիւն, և նա սկսեց բողոքել հարստահարութեան դէմ: Ժողովրդի բողոքների համար խորհող անձինք եկան նրան օգնութեան և իրանց ձայնը միացնելով նրա ձայնին՝ զարթեցրին բանւորների խնդիրը, որ նախ մասնաւոր շրջանների խօսակցութեան նիւթ դառնալով, ապա դարձաւ մամուլի վիճաբանութեան առարկայ, յետոյ անցաւ տէրութիւնների ներքին տնտեսական և անգամ քաղաքական կարեւոր խնդիրների շարքը:

Գերմանիան այժմ այն տէրութիւնն է, ուր բանւորների խնդիրն աւելի է մարդկանց մտքերը յուզում և տէրութեանը զբաղեցնում, քան ուրիշ երկրներում: Ներկայ յօդաւորի սկզբում լիշտած գրքոյկը նւիրւած է մեծ մասամբ գերմանական բանւորների խնդրին, և պ. Ղարաջեանը մեզ ծանօթացնում է այդ խնդրի ներկայ դրութեան հետ: Հարկաւ, 80 - 90 փոքրագիր էջերից բաղկացած մի գրքոյկ չէ կարող մեզ լիակատար գաղափար տալ Արեւմտեան Եւրոպայի բանւոր դասի դրութեան մասին, բայց և այնպէս հեղինակը աշխատել է համառօտ կերպով նկարագրել այդ դրութիւնը, մեծ մասամբ խօսելով բանւորների ապահովացման մասին: Իսկապէս ասած՝ մեր կեանքը, այս տեսակ գրականական աշխատութիւնների անհրաժեշտ պահանջ չունէ առայժմ: Մեզանում գործարանական արդիւնաբերութիւնը գեռ նոր է սկսել, այն էլ շատ սահմանափակ քանակութեամբ, կապիտալի կենդրոնացում չըկայ, հետեւաբար չըկար և չի էլ կարող առայժմ բանւորների խնդիր լինել գոնէ եւրոպական մտքով: Զշմարիտ է, մենք

ուսինք նաւթային արդիւնաբերութիւն, ուր աշխատում են հազարաւոր բանւորներ, բայց նրա պայմանները բացառիկ են և ոչ բնական. այսօր կամ վաղը նաւթը Բալթիանի — Սուրախանում սպառւեց, չըկայ և այդ արդիւնաբերութիւնը: Բայց և այնպէս պ. Ղարաջեանը կամեցել է մեզ ծանօթացնել բանւորների դրութեան հետ, և մենք չըպիտի արհամարհանքով վերաբերւենք դէպի նրա աշխատութիւնը: Միայն կարող ենք այսքանը նշել, որ պարոնը հայ ընթերցողներին շատ թերի և անկատար տեղեկութիւն է տալիս իր ընտրած նիւթի մասին: Այդ մասնաւոր գաղմանակ է, քանի որ բանւորների խնդիրը նոր բան չէ և, ինչպէս պարոնն ինքն էլ ասում է, արդէն «ստեղծւել է գրականութեան մի հարուստ ճիւղ»: Պ. Ղարաջեանին շատ դիւրին էր այդ հարուստ գրականութիւնից օգտւել և աւելի հարուստ և ամփոփ գաղափար տալ բանւոր դասի վիճակի մասին: Բայց նա այդ չէ արել, ուստի նրա գրքոյկը իսկապէս մի լրագրական յօդաւոր է, թէև մեծ չափով: Ոչինչ նոր բան նա չէ կարող տալ այն մարդկանց, որոնք քիչ թէ շատ հետեւում են եւրոպական կեանքին, իսկ այնպիսիներին, որոնք անծանօթ են այդ կեանքին, դարձեալ, գոթախտաբար, շատ բան չէ կարող ասել: Այսուամենայնիւ, չենք կարող չըլարգել պարոնի աշխատանքը: «Մուրճ» ամսագիրը վատ չէ արել, որ իր էջերում տեղ է տւել այդ յօդաւորին, բայց թէ ինչ միաք է ունեցել պ. Արշակ Օհանեանցը, որ այդ յօդաւորը առանձին գրքոյկով հրատարակել է — չըգիտենք: Գուցէ նա բարի ցանկութիւն է ունեցել, ինչպէս մեզանում, սովորաբար ասում են հրատարակիչները, «մի փոքրիկ լուծայ գցել մեր աղքատիկ գրականութեան մէջ»: Եթէ այդպէս է, պ. Օհանեանցի ընտրութիւնը չենք կարող յաջող համարել: Մեր լրագրներում և ամսագրերում աւելի ուշագրութեան արժանի աշխատութիւններ են տպւում, քան պ. Ղարաջեանի անկատար յօդաւոր, ինչո՞ւ մարդիկ, եթէ ուզում են իրանց փողերը արդիւնաւոր կերպով ծախսելու, զգուշութեամբ չեն անում ընտրութիւն: Երբ մի լրագրում կամ ամսագրում տպւած աշխատութիւն առանձին գրքոյկով լոյս է տեսնում, մենք իրաւունք ունինք նրանից պահանջել որ և է գրականական, գիտական կամ կենսական յարատեւ արժանաւորութիւն: Գրականութիւնը լրագրութիւն չէ, և այդ երկու բաների մէջ մեծ տարբերութիւն կայ: Լրագրական և նոյնիսկ ամսագրական յօդաւորները աւօրեայ անցողիկ արժա-

նաւորութիւն ունին, այսօրեայ գրեւծը այսօր կարգացում է, իսկ վաղը այլ ևս առանձին արժէք չունի, ուստի նա գրականութիւն չի կարող համարել: Եթէ այդպէս չըլինէր ամեն մի լրագրական յօդածագիր կարող էր հեղինակ համարել և մեր գրականութիւնը կարելի էր ծանրաբեռնել բիւրաւոր հատորներով, վերցնելով և առանձին գրքովներով հրատարակելով մեր պարբերական

մամուլի մէջ կարկուտի պէս տեղացող յօդածները, ֆէլիետոնները, պոլեմիքական բարբաջանքները, որոնց թիւն ամեն տարի հազարներ է հասնում: Ժամանակ է հասկանալ, որ այլ է գրականութիւնը և այլ է ժուրնալիստիկան, այլ են գրականական գրեւծները և այլ են առօրեայ յօդածները, ֆէլիետոնները և հազար ու մի մանր ու մունր գրչափորձութիւնները:

ՄՕԳԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ տարի Չիկագոյի ցուցահանդիսում առանձին ուշադրութիւն էր գրաւում ֆրանսիական բաժինը, ուր տեսնողների աչքի առաջ ներկայանում էր մօգերի ամբողջ պատմութիւնը:

Այնտեղ գրեւծ էին բազմաթիւ խրճիկներ, որոնք ներկայացնում էին պատմութեան մէջ յայտնի կանանց տիպեր, իրանց ժամանակների վայել զգեստներով:

«Տարագի» ներկայ համարում զետեղած պատկերը նոյն խրճիկներն են ներկայացնում:

Կլօտիլդը և Թադուհի Ֆրէդէգօնդան (պատկ. 1 և 2) հագած ունեն հասարակ հին հռոմէական զգեստներ: Նըրանցից յետոյ ներկայանում են միջին դարու կանայք (պատ. 3) գլխի զարմանալի ծածկոցով: Բայց զրանց զգեստները դարձեալ հասարակ են և գերիանների ձևը միանման, սակայն յետոյ՝ երբ գործածութեան մէջ մտան Թալիշը, մետաքսեղէնն ու ալնեղէնները, այն ժամանակ դերիաներին էլ աւին զանազան ձևեր (պատ. 4, 5, 6):

Հենրիկոս IV-ի և նրա յաջորդների ժամանակ մօզն աւելի ևս զարգացաւ, սկսեցին դերիաներին երկար պոչ թողնել (պատ. 8 և 10), մագերն էլ բարձր էին դարձում աշտարակի նման:

Լիւդովիկոս XV և XVI-ի ժամանակ կանայք մօզերով բոլորովին չլացան, սկսեցին շատ թանգագին զգեստներ հագնել, զարմանալի կերպով էին մագերը սանդրում և գլխների վրայ զանազան բաներ դնում (պատ. 15):

Ֆրանսիական յեղափոխութեան ժամանակ մօզերի մէջ ևս մեծ փոփոխութիւն մտաւ: Խուսափում էին թանգագին զգեստների հագնելուց և աշխատում էին հասարակ զգեստներ հագնել՝ հին հռոմէացիների նման երկար բաճկոններ: Բայց այդ մօզն էլ

երկար չըտեց: Նապոլէոնի ժամանակ կանայք դարձեալ սկսեցին զուգուել (պատ. 17 և 18): Յետոյ, երբ Ֆրանսիային վերադարձրին իրանց նախկին բուրբոնական իշխանութիւնը, մօզերը դարձեալ ուռաջւայ նման հանդէս եկան: Անայք սկսեցին ահագին կրի ու լինի հագնել և զըլթը ներին դնել մեծ փետրաւոր ղլխարկներ ժապուէններով (պատ. 19, 20, 21): Այս մօզը ևս երկար չըտեց, ընկաւ կրի ու լինի սովորութիւնը և

սկսեց աւելի և ավելի դործածութեան ժամանակը (պատ. 22) որ և տեւեց մինչև մեր ժամանակը:

Մեր ժամանակ սկսեցին երկար պոչաւոր դերիաներ գործածել:

գեղարւեստ

Թ Ա Տ Ր Ո Ն

Ամսոյ 8-ին երեկոյեան Բագլայ գնացքով ժամանեց Թիֆլիս Պետերբուրգի Կայսերական թատրոնի դրամատիկ նշանաւոր դերասանուհի Մ. Գ. Սաւինան իր խմբի հետ։ Նրկաթուղու կայարանում սաղանդաւոր հիւրին դիմաւորեցին ծաղկեայ փունջերով Արտիստիկ ընկերութեան աւագները և պ. Ֆորկատտին։

Իսկ հետեւել օրւանց սկսեցին արքունի թատրոնում յարգելի տիկնոջ գաստրոլները։

Առաջին անգամ ներկայացրին Կարպովի Радья Олень 4 գործող. դրամը։ Այս պիէսը թէև գրական մի առանձին նշանակութիւն չունի և ոչ էլ մի յայանի տենդենցիա, սակայն շատ դրամատիկական է և տ. Սաւինայի մշտական բեպերաուարի մէջն է։

Ուրբաթ օրն էլ ներկայացրին Մ. Չայկովսկու Скупщина կոմեդիան։ Սա նոյնպէս մի առանձին խնդիր չէ չօչափում և անբովանդակ է, բայց ունի բեմական յարմարութիւններ։ Նիւթը Պետերբուրգի արքայաների կեանքից է վերցրւած։

Առհասարակ Մարիա Գաւրիլովնան չէ կազմել իր բեպերաուարը ընտիր պիէսներին, մեծ մաքերի, հզօր տենդենցիայի ոյժով նա չէ կամենում իր խաղը ցոյց ապ, այլ հասարակ անձնաւորութիւններից նա ստեղծում է տիպեր և իր խաղը մտածած, խելացի է կատարում։ Նրա ամեն մի շարժւոյցը, հայեացքը խոր տպաւորութիւն են թողնում։

Այսօր կիրակի երեկոյեան ներկայացնելու են «Կամիլիազարդ տիկին» դրամը և տ. Սաւինան կատարելու է Մարգարիտ Գօտիէի դերը։

Թատրոնը համարեա միշտ լիքն է լինում։ Գեղեցիկ լուսաւորւած այգիում անտրակտներին նւագում է զինւորական երաժշտութիւն։

ԵՐԱՅԵՏՈՒԹԻՒՆ

Կայսերական երաժշտ. ուսումն. Թիֆլիսի ձիւղի տեսուչ պ. Նկմալեանը իր պատճառաբանեալ հրաժարականը ներկայացնելով տեղիս գերեկցիային՝ թողել է իր պաշտօնը։ Պ. Նկմալեանը, որ հմուտ երաժշտագէտ է, հրաւիրւած էր Թիֆլիս պ. Իպօլիտով-Իվանովի թախանձանօք և հանգուցեալ Չայկովսկու ու Բուրին շտէյնի պրօսեթէն է։ Դիրեկցիայի անդամների մի մասը ընդդէմ են պ. Նկմալեանին, իսկ միւս մասը պաշտպան։

Մենք դեռ մանրամասն ծանօթ չենք գործի հետ և մեզ հասած տեղեկութիւնները շատ տարբեր հայեացքներ են արտայայտում. առայժմ այսքանը կ'ստենք, որ պ.պ. Փիթոյան, Սպօլինին, որոնք աւտօրիտետ են թատրոնական-երաժշտական գործում, պ. Նկմալեանի կողմնակիցներ են։ Պ. Սպօլինին բողոք է տւել պ. Նկմալեանի հրաժարականն ընդունելուն համար։

Չարմանալի է առակը՝ «Մարգարէ գաւառի իւրում ոչ ունի պատիւ»։ Որովհետև պ. Նկմալեանը հայ է, ֆանֆարոն չէ, իրան պահում է նեղլիժէ, համեստ է և իր մասնագիտութեան է միայն անձնատուր, այդ պատճառով նա մի քանիսներին դիր չէ գալիս։ Մամոնան իր ներկայութիւնը սկսել է ցոյց տալ և գեղարւեստական աշխարհում. ցաւալի իրողութիւն...

Մեր երգիչ պ. Ներսէս Շոհրամեանը, որ այժմ Պետերբուրգում գրադւած է իր բեպերաուարով, մի քանի անգաժմենաներ է ստացել Ներսիսայից դալ սեղօնի համար։

Պ. Կարա-Մուրզան շուտով ուղեւորւելու է Շուշի, ուր ամառը պիտի կազմէ երգեցիկ խումբ։ Ղարաբաղը, որ նշանաւոր է նոյնպէս երաժշտական կողմից, ունի շատ լու. ձայն ունեցող երիտասարդներ։ Շուշում շատ տիկիներ, օրիորդներ ունին այնպիսի սօսլանօ, որոնք եթէ կանոնաւոր մշակւեն և հանդէս գան՝ կորող են մրցել եւրոպական նշանաւոր երգչուհիների հետ։ Քանի տարի է ղարաբաղից սկսել են իրանց գաւակներին ուղարկել Ներսիս գիտութեան այլ և այլ կաճառները։

Ռուսահայերից համեմատաբար դարաւոր հայ օրիորդները արաւասահմանում ուսանող ամենամեծ թիւն են կազմում, նրանք սովորում են մանկավարժութիւն, բժշկականութիւն, սօցիալական գիտութիւններ և այլն։ Յանկալի էր, որ ղարաբաղի օրիորդները փորձէին մտնել և գեղարւեստական կաճառներ։

ԴՊՐՈՅԱԿԱՆ

(Ակումայ խոստովանութիւն)

Տեղը եկաւ հայ է նա,

Տեղը եկաւ այլադգի...

ԳԱՄԱՌ-ՔԱԹՈՒՊԱ

Հայ հասարակական գործերով զբաղւողին և շատ ու քիչ հեռւից էլ հետաքրքրւողին յայտնի է, որ Աովկասեան Հայոց Բարեգ. Ընկերութիւնը թէև յամրաքայլ, սակայն շատ հաստատ և բարի ձանապարհով առաջ է ընթանում ու իր կանոնադրութեան չըջանալից մի մագի չափ անդամ չըջեղւելով՝ գործում է ջերմ եռանդով և անկեղծութեամբ։ Այդ ընկերութիւնը շատ դպրոցների, աշակերտների, ուսանողների նպաստներ է տալիս և հովանաւորում է։

Վերջերս էլ ի նկատի ունենալով, որ շատ հայ ուսուցիչներ չունեն կառավարութիւնից պահանջուող ցենզ, ընկերութեան պատկառելի խորհուրդը հրաւիրեց այդ գործին ձեռնասանձինք և նրանց հետ խորհրդակցելով՝ կազմեց մի մասնաժողով, որ գլուխ բերեն ցենզ ստանող ուսուցիչների համար կուրսեր։ Մասնաժողովի անդամներն են՝ ընկերութեան ընդհանուր ժողովի նախագահ բժշկապետ պ. Բագրատ Նաւասարդեան, մասնաւոր բժշկական դպրոցի տէր և տեսուչ պ. Յովսէփ Մելիք-Բէգլարեան և Թիֆ. Յովնանեան դպրոցի տեսուչ պ. Փ. Վարդանեան։

Այդ յարգելի անձանց ճանաչողը կըխոստովանի, որ մասնաժողովը կազմւած է գործին ծանօթ և մասնագէտ անձնաւորութիւններից։ Սակայն այդպէս չէ ընդունում Հայոց Բարեգ. Ընկերութեան թշնամի մի հայ լրագիր։ Նա ա պ ի կ ա ը

է համարում այդ մարդկանց և պախարակում է նրանց: Բացառութիւններն աւելորդ են: Յաւում ենք, սարսափում ենք. մինչև երբ պէտք է շարունակել այդ: Միթէ ընդհանուր, հզօր վայրկեաններում էլ պէտք է կոյր մնանք ճշմարտութեան առաջ: Չէ որ երեկ պ. Փիլիպպոս Վարդանեսները գովաբանում էր իբրև բարեխիղճ և հմուտ մանկավարժ, իսկ այսօր նա պախարակում է, աղիկար է համարում նոյն գործում, նոյն մասնագիտութեան մէջ: Ուրեմն, մեր է ճիշտը երեկայ ասածը, թէ այսօրայ:

Այս տարի լրանում է Թիֆլիսի Գայիանեան օրիորդական ուսումնարանի քսանհինգամեակը: Առաջիկայ կիրակի, ամսոյ 19-ին այդ առթիւ Մոդնոս ս. Գէորգ եկեղեցում պատարագից յետոյ կատարւելու է այդ դպրոցի հանգուցեալ բարերարների հոգեհանգիստը:

Միթէ Գայիանեան ուսումնարանի իր քսանհինգամեակն այդպէս անշուք պիտի կատարի: Յանկալի էր, որ այնքան այդ տօնը կատարւէր արժանավայել շուքով: Այդ դպրոցը հարիւրաւոր մայրեր է տւել ազգին, նրանք կազմում են այսօր նոյնքան ընտանիքներ: Քսանհինգ տարի դուրսիւն ունեցող օրիորդաց դպրոցը իր այդփառաւոր տօնին իրաւունք ունի և նոյնիսկ պարտաւոր է իր նախկին սաներին գոնէ մի գլարթ օր իր շուրջն հաւաքել և հարց ու փորձ առնել հրապարակաւ, տեղեկանալ թէ ինչպէս են կեանքում նրանք գործադրում այդ դպրոցից ստացած պաշարը:

Մշակին էջմիածնից ամսոյ 10-ից հեռագրում են, որ առաջարկած է Ներսիսեան դպրանոցի հոգաբարձական նոր ընտրութիւն կատարել:

Թիֆլիսի կլասիկական բոլոր գիմնազիաներում քննութիւնները վերջացել են:

մանր յուրեր

Հաւասի գործակալութեանը Սոֆիայից հեռագրում են, որ այնտեղ ցենզուրան վերացրւած է:

Թիֆլիսի քաղաքային վարկի ընկերութեան կառավարիչ անցեալ կիրակի ընտրւեց պ. Անտոն Ս. Ղորդանեան, որ այդ ընկերութեան հին պարտիայի կուսակից է: Պ. Ղորդանեանը նշանաւոր առևտրական անցեալ ունի, ժամանակով եղել է և Թիֆ. Առևտր. բանկի կառավարիչ:

Թիֆլիսի պ. Նահանգապետը առաջարկել է պ. քաղաքապետին և գաւառապետներին վաղօրօք պատրաստել մաքսառելու խօլերի դէմ, քանի որ այժմ մեր հարևան Տաճկաստանում արդէն երևացել է այդ ախտը:

Այս ամառ պրօֆեսոր Անդրէաս Արծրունին գալու է Թիֆլիս և ճանապարհորդելու է գիտնական նպատակով Նրեանեան Նահանգում:

Ամսոյ 8-ին և 9-ին Բագւայ և Գանձակի Նահանգներում երկրաշարժ է եղել: Մի քանի տեղերում ճեղքւել են շինութիւնների պատերը:

Թիֆլիսում տեղեկութիւն է ստացւել, որ նոյնքա սպանւած է. Տէրեանի իրեղէնների մի մասը գտնւել է ուրեմն յոյս կայ, որ կը գտնւին շուտով և չարագործները:

Ա Յ Լ Ե Ի Ա Յ Լ Ք

Ներքին գործոց նախարարութեան ժողոված տեղեկութիւններից երևում է, որ Խուսաստանի քաղաքների պարտքը հասնում է 39,591,718 ռ.: Այդ գումարից 100,000 ռ. տւելի պարտք ունեցող քաղաքների թիւը քառասուն երկու է: Ամենամեծ պարտքն ունի Մոսկւան: Քաղաքային պարտքը Մոսկւայի հասնում է 11,295,307 ռ., Վարչաւի քաղաք. պարտքը 6,151,858 ռ. է, իսկ Օդեսայինը 4,247,285 ռ.:

Օրելս Բագւում վախճանւել է մի թիւրք կին՝ Աղա-Քեալ-բալայ Ասկարզը 103 տարեկան հասակում: Հանգուցեալն իր կեանքի մինչև վերջին րոպէն էլ թէ լաւ տեսնում էր և թէ լսում:

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

Տարադի նախորդ №-ում տալած մանր լուրերի բաժնում Մշակից լուրը Արագածի կողմերում կարկուտ՝ Արաթութումանից չէ, այլ Ապարանից. մեղ մօտ է սխալ տպագրւած:

Ս Ո Ի Ր Հ Ա Ն Գ Ա Կ

Ն. ՆԱԽԻՋՆԵՒԱՆ. Լ. Ա. Գեղարուես-

տը ոչ չափ ունի, ոչ հաշւեցոյց և ոչ էլ նրա սֆերային է յատուկ գծուծ խնայողութիւնը: Գեղարուեստը ձգտում է դէպի անվեհերութիւնը և եթէ համբաւնալիս նա յաճախ ընկնում է, սակայն չէ փշրւում, չէ անհետանում: Նթերը յաւիտենական է, աշխարհային նենգութիւնները, խարդաւանները նրան չեն կարող կաշկանդել:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. Ա. Շ. Որովհետև մենք սկզբունքով ոչ մի յանցանք չենք ընդունում: Մեր համոզմունքով եթէ մէկը մեղք, յանցանք է գործում, մեղաւորը գործողը չէ, այլ այն էակը, որ գործել է տալիս անհատին: Մենք ընդունում ենք միմիայն հիւանդներ կամ տհասներ և այն կարծիք ենք, որ մաքի, ուղեղի, սրտի, արեան և այլն և այլն հիւանդներն են միմիայն յանցանք գործողները: Կատարեալ և չոչ կարծեօք՝ մարդը երբէք յանցանք չի գործել: Կրթւած, առաքինի անհատը ինչ վիճակի մէջ էլ լինի, երբէք չի կարող յանցանք գործել: Նւ տահա հէնց այդ համոզումով մեր դէմ մեղանշողներին, նենգութիւն սարքողներին ոչ թէ հետամուտ ենք լինում պատժելու, այլ միայն ցուում ենք նրանց վրայ: Ձեզ, իբրև բժշկի, թողնում ենք հետազօտել այդ տեսակ մարդկանց ուղեղը և լաւ քննելուց յետոյ ասել—արդեօք իրաւունք ունինք այս եղանակացութեանը գալուս, թէ չէ:

ԼԱՅՊՅԻԳ. Խ. Խնդրում ենք ուղարկէք շարունակութիւնը: Շատ շնորհակալ լիլինինք, եթէ չընդհատէք:

ԵՐԵՒԱՆ. Օր. Մ. Գ. Յանկանում էք, որ անպատճառ Պարիզի մօդերը տպագրենք, գոնէ տարին մի քանի անգամ: Հաւատացէք, յարգելի օրիորդ, որ դա ամենահեշտ գործն է մեզ համար:

մօդերի պատմությունը

սակայն հէնց զիտմամբ չենք տպագրում դեռ: Պատրաստում է մի աշխատութիւն, որ մօգերի հետ պէտք է զուգընթաց տպագրենք: Առ այժմ այսքանը կասենք ձեզ՝ ինչ որ պայի վերջին ամենավերջին մօզն է, որ օրիորդն այնքան պարկեշտ լինի, որ զիմացի երիտասարդի հետ խօսելիս տառն անգամ շառագունի, սակայն զիմացինն էլ, եթէ նա մինչև անգամ Հերկուլէս լինի, դողայ օրիորդի անպաճոյճ, բայց հրապուրիչ խելացի և անկեղծ չգրոյցից: Այնպէս նա յափշտակի օրիորդով, նրա վայելուչ շարժածքով, ճարտար լեզուով, որ նրա խելացի աչքերի ճառագայթները ցոլան իր հոգոյ մէջ, նրա հայեցածքը ներշնչէ եռանդ, տոկունութիւն: Ահա ժամանակակից երիտասարդները որպիսի մօզով են պահանջում, որ պճնւին օրիորդները: Իսկ հագուստ, ինչ կամենաք, այդ ձեր ճաշակիցն է կախած, ձեր ֆանտազիայից, որի հարկէ հմիկնոյն ժամանակ մեծ ապացոյց կարող է համարուել ձեր բնաւորութեան աշխարհայեցողութեան և պարասմունքին:

ԹԻՖԼԻՍ. Ա. Ս. Ընդհատել ենք, այո՛, Թիֆլիսի ժողովարանին մեր թերթերն ուղարկելը, որովհետև մինչև այժմ ժողովարանի աւագները դեռ չեն արեւ իրանց ստանձնած հիմնարկութեան պարտքը վճարելու:

Վ. Տ. Վ. Ներկեցք, որ աւամայ չըպիտի՝ տպագրենք կազմէից ԵԼԲԵՐԴ Վէպիկի ձեր թարգմանութիւնը: Թէև դեռ Տարազի նախորդ №-ից պիտի սկսէինք դրա տպագրութիւնը, սակայն տեղեկանալով, որ Մուրճի առաջիկայ №-ի համար էլ այդ միևնոյնը չարուում է, մենք յարմար համարեցինք դնէ առայժմ պահել:

ԲԱԳՈՒ. Ն. Պ. Նախկին պօստայի այնպէս տպագրւելու պատճառները այլ էլն և մեզանից անկախ, հակառակ դէպքում նոյն իսկ մի փակագծում դրւած

խօսքի պատճառով մենք ստիպւած պիտի լինէինք հրաժարուել տպագրելուց:

ՇՈՒՇԻ. Ն. Խ. Պ. Կարա-Մուրզան ուղի է բնկնելու տեղդ, խումբ պիտի կազմէ, խնդրում ենք ձեր աջակցութիւնը:

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

տեղեկատու

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱԻՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՅ
Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կ ու կ ի ա, Վ օ ռ օ ն ց ո Վ ի ա ր-
ձ ա ն ի հ ա ն դ է ա)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

Ա.Ռ.Ա.ԻՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. Ն ա ա ա ա ա ա ա ա ա ա — 11 —
12 ժ. վրաբուժութեան և վիճերա-
կան (սիֆիլիս) հիւանդութիւնների:

Կ. Մ. Չ ի կ ո Վ ա ն ի — 9 — 10 1/2 ժ.
աչքի և նեարդային հ.

Դ. Դ. Բ ո ա ղ Կ ո Վ ա կ ի — 10 1/2 —
11 1/2 ժ. ներքին, երեխայոց և կա-
նանց հ.

Ի. Ֆ. Պ ռ օ ա ա ա ի չ — 11 1/2 — 12 1/2
ժ. տկանջի, կոկորդի, բերի և կրծքի
հ.

Կին-բժշկ Տ ու ռ ր ո Վ ի չ — 12 1/2 —
1 ժ. կանանց հ.

Ա. Պ. Կ ա ա ա ա ա ա ա ա ա ա — 1 — 1 1/2
ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Բ. Ն. Ն ա ա ա ա ա ա ա ա ա ա — 7 — 7 1/2
ժ.

Ի. Ա. Ֆ ռ ա ն ց ի ու ա — 7 — 7 1/2 ա-
կանջի, կոկորդի և քթի ու նեարդա-
յին հ. երկուշաբթի, չորեքշաբթի և
ուրբաթ.

Ա. Գ. Գ ո ա ղ Կ օ ք ի մ ի-խոչորացու-
ցական հետազոտութիւն է անում
մէզի, խիսի, արեան, կաթի մէջ և
այլն:

Վճար 50 կ.: Համախորհուրդի
(կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար
առանձին:

Հիւանդանոցումը ընդունում են
և գիշերօթիկ հիւանդներ:

Հիւանդանոցի վերապետը՝
Բժշկապ. Ն ա ա ա ա ա ա ա ա ա ա

ТИФЛИСЪ

КАЗЕННЫЙ ТЕАТРЪ

Гастрольные спектакли артистки
Императорскихъ с.-петербург-
скихъ театровъ Маріи Гавриловны
Савиной.

Во воскресенье, 12-го июня,

„КАКЪ ПОЖИВЕШЬ, ТАКЪ
И ПРОСЛЫ ЕШЬ“,

(La dame aux camelias);
драма въ 5-ти дѣйств. Дюма-сына.
Маргарита Готье М. Г. Савина.

Во понедельник, 13-го июня,

„СОБАКА СЯДОВИЩА“

комедія въ 3-хъ дѣйств. и 5-ти
карт. Лопе-де-Вега. Діана М. Г.
Савина.

Во вторникъ, 14-го июня,

„СПОРНЫЙ ВОПРОСЪ“,

драма въ 4-хъ дѣйств. М. Алексан-
дрова. Ольга Васильевна М. Г. Сави-
на.

Во среду 15-го, июня.

„ВЫГОДНОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ“,

комедія въ 4-хъ дѣйств. А. Потъ-
хина. Ольга М. Г. Савина.

Во четвергъ, 16-го июня,

„ДВОРЯНСКОЕ ГНѢЗДО“,
драма въ 4-хъ дѣйств. по роману
И. С. Тургенева, передѣлана П. И.
Вейнбергомъ.

Во пятницу, 17-го июня,

„Первая муха“,

комедія въ 3-хъ дѣйств. Крылова
и Величко. Анна М. Г. Савина.

Каталогъ изданій О. Максимовой для получения иностранныхъ языковъ высылается при требованіи **БЕЗПЛАТНО**. 1—5.

